
ART, MEANING AND CLASSIFICATION OF BULGARIAN FOLK DANCE

Todorka Malcheva

University of Shumen "Episkop Konstantin Preslavski", Bulgaria, malcheva@mail.bg

Abstract: Playing Bulgarian folk dances- horoes, is a fascinating, emblematic and centuries' years old tradition. The folk dance is an important part both from different holidays and from the everyday life of Bulgarians. This is one of the most significant and fascinating folklore activities, making Bulgaria famous all over the world.

We can define Bulgarian national dance as an exceptionally beautiful art. This is a skill that makes people happy and energetic. Folk dances reveal the temper of our nation. At the same time, in the rhythm of the dance lives the collective spirit, which attributes to feeling joy, delight and rest when dancing with other people. That is why Bulgarian folk dance is not only a way to feel happy. It gathers, gives strength, teaches, expresses and above all-gathers the people of Bulgaria. It is also a way to be closer to nature. That is why Bulgarian folk dance is strength for the spirit. It is a magic for the soul- chases away tiredness and bad mood by generating positive energy and releasing the discomfort and stress.

The following text presents classification of the Bulgarian folk dances- horoes according to different and various criteria. They are divided into groups according to: the performers, the type of dancing chain, metrorhythm, customs, folklore regions, tempo and others.

The following resume confirms the variety and wealth of Bulgarian folk dance. The text also defines the dance as a magic that preserved our spirit and our nation throughout our history. It is not only a magic that is still alive, but a magic that is actively represented by different dancing formations nowadays. Bright costumes, thrilling music and energetic horoes – they always provoke emotions and loud applause among native and foreign public.

The charming nature of Bulgarian dances is the reason why they are still alive and have been passed from one generation to the other. In this way, this centuries' years old tradition will be preserved for the future generations and the Bulgarian shall never be forgotten.

Keywords: Bulgarian folk dances- horoes- art, meaning, classification.

**ИЗКУСТВО, СЪЩНОСТ И КЛАСИФИЦИРАНЕ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЕН
ТАНЦ****Тодорка Малчева**

Шуменски университет «Епископ Константин Преславски», България, malcheva@mail.bg

Резюме: Завладяваща, знакова и вековна традиция за нашата страна е играенето на български народни хора. Народният ни танц е важна и неотменна част, както от празника, така и от ежедневието и живота на българите. Това е една от най-забележителните ни и заплениващи фолклорни изяви, с които България се прославя по света.

Определяме българския народен танц като изключително красиво изкуство. Това е умение, доставящо радост и прилив на положителна енергия. В народните хора е отразен темперамента на народа ни. Същевременно в ритъма на танца живее и колективният дух, което допринася за съвместно преживяване на веселие, наслада и разтуха чрез груповото танцуване. Ето защо българският народен танц не е просто метод за веселие. Той събира, дарява със сили, учи, изразява и най-вече – обединява целия български народ. Танцът ни е метод, чрез който човек се съединява с природата. Ето защо българският танц е сила за духа. Той е магия за душата – гони умората и лошото настроение като генерира положителна енергия и освобождава от натрупано напрежение и дискомфорт.

Представяното аналитично изложение излага пространствена класификация на българските народни хора. Танците са систематизирани по различни показатели: според състава на изпълнителите, вида на танцовата верига, метроритъм, обичаи, фолклорни области, темпо и други.

Направеното изложение потвърждава богатството и многообразието на българския народен танц. Разкрива напълно основателно определянето му като магия, съхранила духа по нашите земи и запазила ни като народ в бурните дни на хилядолетната ни история. Това е една магия, която не само е жива и днес, но и особено активно се пресъздава чрез различни танцови и ансамблови формации и понастоящем. Пъстри костюми, завладяваща музика и кръшни хора – те винаги предизвикват вулкан от емоции и бурни аплодисменти у зрителя у нас и в чужбина.

Пленителната същност на българските танци е причина те да се предават от поколение на поколение и да остават живи и днес в паметта на българския народ. По този начин вековната българска традиция за играенето на народни хорà няма да достигне музейно застиване, а ще бъде съхранена и за идните поколения – за да се знае и помни българското.

Ключови думи: български народни хорà – изкуство, същност, класифициране

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Завладяваща, знакова и вековна традиция за нашата страна е играенето на български народни хорà. Народният ни танц е важна и неотменна част, както от празника, така и от ежедневието и живота на българите. Магично въздействие, пленяващо присъствие, енергия, неизчерпаема сила – трудно е еднозначно да бъде определен. Това е една от най-забележителните ни и заплениващи фолклорни изяви, с които България се прославя по света.

2. ИЗКУСТВО И МАГИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЕН ТАНЦ

Напълно основателно определяме българския народен танц като изкуство. Нещо повече – той е едно изключително красиво изкуство. Това е умение, доставящо радост и прилив на положителна енергия. В народните хорà е отразен темперамента на народа ни, тъй като в кръшните движения на играчите намират най-точен израз техните копнежи, възторзи и блянове. Същевременно в ритъма на танца живее и колективният дух, което допринася за съвместно преживяване на веселие, наслада, вълнение, удовлетворение и разтуха чрез груповото танцуване.

Ритмичните ни танци, а и не само – също и изключителното ни богатство от народни ни песни, впечатляват всички чужденци. Благодарение на българите, които се славят с отличните си умения като танцьори, танцът на българския народ заема важна и неотменна част от ежедневието и живота на всички ни.

Българският народен танц или така нареченото „хоро“ е важна и неразривна част от всеки празник. В миналото на всеки голям празник са се организирали общоселски хорà, където са се събирали малки и големи, млади и стари, нагиздени моми и момци от далечни и близки села, за да танцуват, заловени ръка за ръка, рамо до рамо.

Преди векове наред хорото се е играело на мегдана, като в центъра е заставал гайдар. Но освен за забава и веселие, мегданското хоро е служило и за изява и доказване на лични качества – танцовите способности и талант на танцьорите. За най-почетно място се счита водачът на хорото, който се захваща на челото на хорото и според обичая, демонстрира своите танцови умения и възможности. Водачите се сменяли, за да могат всички да се изявят.

Тези сведения, както и още много други доказват, че българският народен танц не е просто метод за веселие. Той събира, дарява със сили, учи, изразява, дава и никога не взима. И най-вече – обединява целия български народ и го отличава по един фантастичен и неповторим начин от всички други по света.

Танцът и мястото за неговото изпълнение – селският мегдан и хорище, са били естествен отдушник за българина. Мегданът и хорището са мястото, предоставящо същевременно време и за отмора и общуване. Именно тук българинът е развивал своите дарби на изпълнител и творец.

Но не само това. На хорото българският народ е и тънък наблюдател. Всички се наслаждават на изкусните танцьори, на нагиздените играчи, а също така и на младите, за които излизането на мегданското хоро е било и място за запознанства и харесване. Ето защо за хорото на времето се знае, че е било отличен „сватовник“. Там нашите праядовци и прабаби са се харесвали и ухаждали.

Относно магията на българския народен танц в някои райони на Северозападна и Средна Западна България за местното население се казва, че когато играе, „лети“. С „лети“ се характеризира, от една страна, леката и вихрена игра, а от друга – състоянието на танцуващия, за когото играта е някакво отделяне от земята, откъсване от грижите на всекидневието и преминаване към желаното и обично състояние на радост и веселие. И ако, когато играе, българинът „лети“ като вятър, то свободно разлюляните му ръце допълват това волно усещане. По този начин всяка една част от човешкото тяло на танцуващия излъчва тази безгрижност и танцова експерия, на които той се отдава.

Интересен момент е хватът в българските народни танци, при който няма нищо случайно. Специалният хват в някои хорà – дясната длан сочи нагоре, а лявата надолу – е свързан с пътя на енергийните полета в природата. Благодарение на него, по време на танц се допуска положителната енергия, която се препредава по време на игра.

Същевременно, хващането на хората за ръце се свързва с демонстрирането на единството на общността, на вярата за съвместно преодоляване на трудности и неволи, както и съвместно съпреживяване на веселия и забави.

Смята се, че хорото ни има за цел да съединява човека с Космоса. В миналото то винаги се е играло в кръг, като в самия му център заставал гайдар. Според изследователите това напомня въртенето на планетите около Слънцето. За пресъздаване на слънчевия цикъл говори и фактът, че хорото се движи обратно на часовниковата стрелка, каквото е и движението на небесните тела. Затова играта на хорото в кръг се свързва с култа към Слънцето. Слънцето е било основното божество на повечето древни религии, включително и за прабългарите.

От друга страна, предполага се, че играта на хоро в кръг изпълва хората с енергия от Вселената. Танцуващите в един и същ ритъм искат да слоят душите си с природата и техния създател.

Въз основа на това може да се счита, че българският танц е метод, чрез който човек се съединява с природата.

Танцът в кръг допълва и усещането за завършеност, сила и съвършенство. Това неминуемо води до добро настроение. Тялото танцува и ти просто го следваш. Ритъмът и звукът завладяват танцуващия.

Ето защо танцът е сила за духа. Той е магия за душата – гони умората и лошото настроение като генерира положителна енергия и освобождава от натрупано напрежение и дискомфорт. Положителната енергия се ражда като че ли от нищото и завладява по особено омаен начин танцуващите, които веднъж започнат ли да танцуват, част от тях винаги остава в танца. Съзнанието танцува, дори когато тялото си почива.

Всички тези сведения и още много други доказват, че българският народен танц не е просто метод за веселие, той събира, дарява със сили, никога не взема и най-вече – обединява целия български народ и го отличава по един фантастичен и неповторим начин от всички други по света.

3. СЪЩНОСТ, ДЕФИНИРАНЕ И КЛАСИФИЦИРАНЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ НАРОДНИ ХОРА

Дефиниране

Предвид спецификите на българския народен танц, той може да се определи като танцов ансамбъл от неопределен брой играчи, които изпълняват едновременно едни и същи движения, заловени един за друг.

Паралелно с този вид изпълнение, съществуват и други видове танци, отразени в следващата класификация.

Класифициране на народните хора. Показатели:

1. В българските народни танци вземат участие всички – деца, девойки, младежи, възрастни мъже и жени, дори старци. Във връзка с това, съставът на изпълнителите определя следните видове хора:

В миналото мъжете и жените са правели отделни хора. Дори женските хора се делили на момински, невестински и за възрастни жени, както е имало и мъжки хора за млади момци и за възрастни мъже.

- Мъжки хора - Мъжките танци са по-бързи, по-буйни, по-скокливи и много по-сложни. В тях българинът показва своята пъргавина, ловкост и находчивост. В танца той се чувства горд, достоен и спокоен, а празничното настроение му помага да развива и усъвършенства още повече танцовите си умения. Мъжът е новаторът в танца, той измисля и добавя нови движения и фрази.
- Женски хора – Те са бавни, по-плавни, «кротки». Изпълняват се със свенлива грациозност. Движенията са по-ниски и приглушени, без излишна волност и свобода. Жена по време на танц пази своето достойнство. Някогашният морал е диктувал женската игра да бъде победна на движения, по-спокойна и кипра от мъжката. В повечето случаи танцуващите девойки и жени съпровождат танца си с песен, която сами пеят.
- Смесени хора – Хората се изпълняват като смесени впоследствие, по-късно в годините. Първоначално ръка за ръка се залавят роднини и близки и независимо от това, залавянето е ставало с кърпа, а не директно за ръка. Така е повелявал тогавашният морал.

Подреждането при смесените хора се осъществява по разнообразен начин:

- Мъже (първа половина на хорото) и жени (втора половина на хорото);

- Мъже, жени, мъже (мъжете са в началното и в края на хорото, а жените – в средата му);

- Мъж, жена, мъж, жена...като понякога залавянето се осъществява с кърпа. В Родопите тази кърпа се нарича ъглок.

2. Според вида на танцовата верига (външната форма) танците биват:

- Хора в затворена танцова верига, в кръг. Наричат се още: «на колело», «затворени», «склопени»;

- Хорà в отворена танцова верига, водени хорà. Често тези хорà описват различни фигури и затова се именуват вити или витообразни;
- Игри на лесà. При тези танци броят на играчите е определен – до 16 танцьори, които се налавят в права редица или на дъга. Хорàта се изпълняват под команда и са със сложни танцови движения;
- Игра «по самè» - индивидуален, солов народен танц, какъвто е българската ръченица;
- Игра «по двама» или «по трима» - изпълнение, което е вид надиграване и се наблюдава отново при ръченицата, например;
- Ансамблови танци – при тях танцьорите изпълняват еднакви движения, но без да се залавят един за друг. Такъв танц е Добруджанският ръченик.

3. Изключително голямо разнообразие отбелязват българските народни танци по отношение на своя метроритъм:

2/4 размер – това са нашите многобройни прави хорà, разпространени в цялата страна;

3/4 размер – пирински танц «Игра на двамина» и други пирински танци. Размерът е рядко явление в нашия танцов фолклор;

5/16 размер – това е ритъмът на пайдушките хорà;

7/16 «а» размер, с трети удължен дял – Ръченица;

7/16 «б» размер, с първи удължен дял – Четворни шопски хорà, някои Македонски и други хорà;

8/8 «а» размер, с първи и трети удължени дялове – Тежки македонски, Арнаутски хорà;

8/ «б» размер, с втори и трети удължени дялове – Годечко хоро, Македонски хорà, част от хорото «Дилмано, Дилберо»;

9/8 «а» размер, с четвърти удължен дял – Дайчово хоро, Самоковски и Брезовски хорà;

9/8 «б», с втори удължен дял – Грънчарско хоро;

11/16 размер, с трети удължен дял – Копаница, Ганкини хорà;

13/16 размер, с пети удължен дял – Еленино хоро

Смесени/комбинирани размери – хорà като «Бучимиш», «Йове», «Седи Донка».

4. Векове наред българското хоро запазва своите етнически характеристики, предаващи се от поколение на поколение. В различните фолклорни области на България се играят различни хорà – добруджански, пирински, родопски, северняшки, странджански, тракийски, шопски. Всички те имат своите специфики и отличителности по отношение на танцовите движения, ритми, захвати и начин на изпълнение.

5. В зависимост от съпровода на танците, в българския фолклор съществуват танци на вокален/песенен съпровод. Това са т.нар. хорà «на песен», които сравнително рано започват да замират (края на 19 и началото на 20 век), поради навлизането на нови за България инструменти. Паралелно с тези танци съществуват и хорà на инструментален съпровод.

6. Най-широко отражение в танца е намерил ритъмът на ежедневния труд. Елементи от поминъка на българина са отразени в много народни танци като движения, например, или директно в наименованието на танца: «Копаница», «Сечи, копай», «Сей, сей боб».

Занаятчийството също е оставило своя отпечатък в нашите танци. В «Калайджийското» танцуващите се завъртат върху двата си крака – ту на едната, ту на другата страна, което наподобява изтриването на съдовете с пясък при калайдисването. В «Грънчарското хоро» с краката се изпълняват движения, наподобяващи въртенето на грънчарското колело.

7. Освен трудовите движения, в нашите танци се пресъздават и движенията при животни. Так е при танците: «Заешката игра», «Мацино хоро», «Кацнал бръмбър» и др.

8. Съществуват танци, свързани с подражание на недостатъци: «Старешко хоро», «Куцата игра», «Куца мома», «Кърчово хоро».

9. Други хорà като «Чорбаджийско хоро», «Сиромашко хоро» отразяват социалното положение.

10. Многобройни са българските народни танци, свързани с нашите обреди и обичаи: нестинарски игри, лазарски игри, кукерски игри, игри на пеперуда, сватбарски хорà и др.

11. Българските танци се различават и по своето темпо. Според този показател различаваме: бавни, умерени и бързи хорà. Съществуват и такива танцови изпълнения, при които темпото се променя: започва се в бавно темпо, последвано от забързване, след което настъпва отново успокоение на темпото. Бавните и кротки хорà излъчват съсредоточеност, трезвеност, вгълбеност, а краката едва се отделят от земята. Буйните танци се характеризират с пъргавина, енергичност и много майсторство. Но това съвсем не означава, че майсторството липсва при бавните танци.

12. В зависимост от сезоните, през които се изпълняват танците, можем да посочим пролетни, летни, есенни и зимни танци.

13. Според мелодичното хороводно изграждане се отличават дневни и вечерни хорà.

14. Някои хореографи определят съществуването и на прости и сложни танци, които се отличават с по-прости или по-сложни танцови движения.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Направеното изложение потвърждава богатството и многообразието на българския народен танц. Паралелно с това се потвърждава становището, че нашите народни хорà и танци допринасят за опазване духа и темперамента на народа ни. Това е особено важно, тъй като народ без традиции е като човек без душа. Завидно е, че тези наши традиции са успели да се съхранят през вековете, заедно с фолклорните ни практики като цяло, народните занаяти, вярвания, народното ни песенно и инструментално изпълнителство.

Българските народни танци никога няма да се превърнат в отживелица. Те са нашето минало, настояще и бъдеще. Енергията им прониква навсякъде. Тези, които активно се занимават с тях, вече са осъзнали тяхната сила. В тях има нещо силно притегателно. Затова, веднъж започнете ли човек да танцува, няма да има търпение да се завърне отново и отново към съвременния мегдан.

Ето защо напълно основателно българският народен танц се определя като магия, съхранила духа по нашите земи и запазила ни като като народ в бурните дни на хилядолетната ни история. Една магия, която не само е жива и днес, но и особено активно се пресъздава чрез различни танцови и ансамблови формации и понастоящем. Пъстри костюми, завладяваща музика и кръшни хорà – те винаги предизвикват вулкан от емоции и бурни аплодисменти у зрителя у нас и в чужбина. Пленителната същност на българските танци е причина те да се предават от поколение на поколение и да остават живи и днес в паметта на българския народ. Така вековната българска традиция за играенето на народни хорà няма да достигне музейно застиване, а ще бъде съхранена и за идните поколения – за да се знае и помни българското.

ЛИТЕРАТУРА

Въгларов, Стефан, 1988. Български народни хора, София.

Джуджев, Стоян, 1980. Българска народна музика, т. 1, София.

Колев, Цецко, 2001. Българска народна хореография, Русе.